

PRIVATE THEATRES AND IMPORTANCE OF STATE SUPPORT

The state began to support these institutions after the theatres had become professional. These supports which were common in almost every place of the world, caused discussions around the world as in our country. This study deals with the problem of private theatres in Turkey. I discuss material support's effect which the Cultural Ministry gave for permanence of the private theatres and developing themselves from 1982. I searched the condition of this support's being taken, distributed quantity, the situation of the institution which is distributing from the point of view of benefits and damages to the private theatres.

Anahtar Kelimeler : özel tiyatro, devlet yardımı, kültür bakanlığı
Key Words : private theatre, state contribution, cultural ministry

Özel Tiyatrolara dağıtılan devlet yardımı her yıl yeni tartışmalar açmaktadır. Proje bazında verilen yardımların hangi kurumlara ve ne kıstaslarla verildiği net değildir. Bir önerge doğrultusunda dağıtılan yardım ne alanı ne de vereni memnun etmemektedir. Her yıl dağıtım dönemi geldiğinde ulusal medya aracılığıyla tüm tiyatrocular ve tiyatro severler bu olaylara şahit olmaktadır.

Her tiyatro topluluğunun bir sanat amacı olduğu bilinmektedir ve bu düşüncede sanat görüşü bütünlüğü mecburidir. Devletler de öyledir. Ortak amaç genelde 'halkın iyiliği için gereken her şeyi yapmak' tır. Halkın devletten genelde istediği şeyler; dış güçlere karşı korunma, huzur ve güven ortamı, ekonomik rahatlık, adaletin sağlanması, bireysel ihtiyaçların karşılanması, mecburi ihtiyaçların sağlanması için gerekli kurum ve kuruluşların açılması ve işletilmesi. Ayrıca uygarlığı ve yaşanan kültürü daha ileri götürme gibi konular halkın isteyip devletin yapması gereken şeylerin ilk sıralarında yer alır.

"İşte bunun için, bir kültür ürünü uygarlığın göstergelerinden olan tiyatroyu kamu yararı kavramı içerisinde düşünmek gerekir. Ortak iyiliğin sağlanmasında devlet, kamunun eğitim, sağlık vb. gereksinimlerini karşıladığı gibi kültür ve onun bir parçası olan tiyatro gereksinimini de karşılama durumundadır. Üstelik kamu yararına yönelik bu görevler, toplum bireylerinden toplanan vergilerle yerine getirildiğine göre, tıpkı eğitimde fırsat eşitliği ilkesi gibi sanat ürünlerinin ve tiyatronun halka açılmasında fırsat eşitliği ilkesi güdülmelidir."

Tıpkı okul açmak gibi, devletin tiyatro sanatına, müziğe, şiiirc ve diğer sanatlara destek vermesi göstermesi gerekmektedir. Sanata ayrılan ödenek, insana yapılmış bir yatırımdır. İnsanı olgunlaştırmaya yardım eder. Bunun özellikle

demokrasilerde önemi, bireyin özgürleşmesini sağlamasıdır. Sanat, kültür ve bilim alanlarında, daha geniş, yaygın ve zengin bir yaşam içinde olan, bunu adeta bir yaşam biçimi halinde benimsemiş olan, bireylerin daha özgür oldukları hiç kuşkusuzdur. Demokrasinin öznesi, özgür bireylerdir.

Özel Tiyatro; Özel kişilerin kurup yönettikleri tiyatro yapılanmalarıdır. Bunlar arasında yarı ödenekli ya da ödeneksiz olanlar vardır.² Özel tiyatro yapılanmaları tiyatro tarihinde çok eski zamanlara kadar dayanmaktadır. Bağımsız yapısı, rekabet özelliği ve ayakta kalabilme kaygısıyla çoğu kez dinamik bir yapıya sahip olmuş, gelişme olanakları sağlayarak yapısına uygun beceriler edinmiştir. Hükümetler ile devletin, devlet ile kamunun birbirine karıştırıldığı, bir ve aynı şeyler gibi algılandığı ülkemizde özel tiyatronun toplumsal konumu ve diğer kurumlarla ilişkileri hayli karmaşık olmuştur. Uğur Mumcu Ankara Sanat Tiyatrosu broşürüne verdiği açıklamada özel tiyatrolara hakkında fikirlerine şöyle açıklar:

"En yararlı özel teşebbüs hangisidir?" diye sorsalar yanıtım bellidir; Özel Tiyatrolar. Bence savunabileceğimiz tek özel teşebbüs özel tiyatrolardır. "Niçin" diyeceksiniz, şunun için: Sanat, özgürlük ister, sanatçı, ancak özgür bir ortamda ürün verir. Devletin sanata, şu ya da bu biçimde yön verdiği bir ortamda, sanatçının yaratıcı gücü yok olur. Özel Tiyatrolar, bu yaratıcı gücün kurumlarıdır."

Bilindiği üzere özel tiyatro; belirli bir kişinin ya da kimsenin olan ve belirli bir sanat anlayışı güden ve özellikle maddi kaynaklarını, gelir-giderlerini kendi sağlayan kurumlardır.

Özel Tiyatrolar yapıları gereği emek ortaklığına dayanan küçük üretim birimleri oluyorlar.

*Arş.Gör. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Bölümü, Erzurum.

1-Tahsin Konur, 'Devlet-Tiyatro İlişkisinde Belli Başlı Sistemler', Devlet Tiyatroları İç Eğitim Dizisi., Cilt I, Ankara..1984,s:7

2-<http://www.tiyatronline.com/ytetrimo.htm>

3-Uğur Mumcu, 'Dostları Gözünde 18 Yıl', AST 18. Yıl Broşürü, Ankara,1980

*Bunlarda iktidarın kaynağını sermayeden çok usta çırak ilişkileri tayin ediyor. İdare edenlerin kararlarının sonuçları tiyatronun var oluşunu belirliyor. Ve bu yüzden özgür kurumlar sayılabilirler. Başarılarının da hatalarının da sorumlulukları kendilerinde. Seçimlerinde kamu yararını gözetir ve göz etmezler. Ne isterlerse yaparlar, kimsede karışmaz!*⁴

Bu tiyatrolarda sanat düşüncesi, tiyatroların kurulma nedenidir; kurucu kişiler tarafından ortaya konulur. Bu sanat düşüncesi de bu kişilerin sanat seviyesine bağlı olarak gelişim gösterir. Kurucu kimseler ayrıca bu tiyatroların idari müdürlüklerini de yürütürler. Yani hem maddi hem de manevi liderleridirler. Bilinmektedir ki bu gibi kurumlarda sanat ve mali düşünce birimleri ayrı tutulmalıdır. Özel tiyatrolar, sahiplerine, çalışanlarına, sanatçı kadrosuna mali rahatlık sağlamak zorundadır. Kısaca geçim kaynağı oluşturmak zorundadır. Kuruldukları ve uygulamalarını ortaya koydukları yörenin seyircisine ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bir patron tiyatrosu görünümünde olan özel tiyatrolar her zaman demokratik yapılanmalarla hayata geçer ama hiçbir zaman bunu başaramaz... Çahşanların bir süre sonra patron olma isteklerinin olduğu bu tiyatrolarda yaşamsal konuların karar mekanizmaları kurucuları veya patronları olmuştur.

Atilla SAV 1980'li yıllarda toplumda oluşan değişimlerin kültür ve sanata olan etkileriyle, bu dönemin tiyatrosunda yarattığı olumsuz siyasal sonuçları şöyle dile getirmektedir:

*"...12 Eylül 1980 darbesi, bütün oluşumlara olduğu gibi kültür ve sanata da vurdu. Toplumun siyasal ve kültürel görüşleri ile birlikte ahlaki değer yargıları, alışkanlıkları, görenekleri de değişti. Tiyatro günlük yaşamın bir uzantısı, bir kişiliği geliştirme ve yeni görüşlere açılma olanağı gibi görülmekten çıktı. Kitle iletişim araçlarının güdümlendiği yeni alışkanlıklar ve değer yargıları toplumu biçimlendiriyor. Tiyatro bu oluşumlardan en olumsuz biçimde etkileniyor. Çünkü tiyatro toplumla birlikte var oluyor..."*⁵

Ekonomik zorluk ve ülke içindeki karışıklıklardan sıyrılmaya çalışan özel tiyatrolar çok zor şartlar altında gününüze kadar gelebilmişler hatta bir çoğu bu dönem içerisinde yok olup gitmişlerdir. Dönem içerisinde özel tiyatroların bir bölümü ya tamamen halkı eğlendirmeye giden oyunlar sergiledi ya da bir söylem tiyatrosu olarak devlet ve bazı kurumlarla çatışmaya girerek hayatlarını devam ettirmeye çalıştılar. Ülkemize demokrasinin kesintiye uğradığı 12 eylül döneminde özel tiyatrolara emek veren sanatçılar çok zor durumlara düştüler. Ciddi

ekonomik sıkıntılar yaşadılar. Prof.Dr. And bu konuya ilişkin olarak düşüncelerini şu şekilde açıklıyor.

*'...12 Eylül'den sonra Devlet Tiyatrosu sanatçılarının aylıkları en yüksek devlet görevlilerinin de üstüne yükseltilmiştir. Bunun gerekçesi ise sanatçılara bir ayrıcalık tanınmasından kaynaklanıyor. Ancak bu, sanki Türkiye'de sanatçı yalnız Devlet Tiyatrosu'ndaymış gibi sakat bir anlayışın ürünüdür. Oysa özel tiyatrodaki sanatçılar içinde, çoğunun hiç para almayıp neredeyse boğaz tokluğuna çalışmaları ve oynayacak tiyatro bulamamaları karşısında, bu bir yerde bir çeşit haksızlık olarak gözüküyor... Üstelik Devlet Tiyatrosu sanatçıların çoğu yılda yalnız bir oyuna çıkıyor, kimi hiç çıkmıyor, uzun yaz tatilleri oluyor. Üstelik onları sahne üstünden çok televizyonun dizi filmlerinden dinliyoruz.'*⁶

Devletimizde sanatçıyı korumak 1982 Anayasasının 64. maddesiyle yasallaştırılmıştır. 'Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur'. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi, gerekmektedir⁷ ibaresi Anayasanın içerisine alınmıştır. Bu maddeden hemen sonra 1982 yılının sonunda, özel tiyatrolara devlet yardımı yapılması karar altına alındı. Bu karar özel tiyatrolar cephesinde bir canlanmaya neden oldu. Kendini yıllardır kanıtlamış olan özel tiyatrolar ise daha iyi bir kadro kurmaya daha iyi bir bina arama yoluna gittiler.

Daha sonra Kültür Bakanlığı tarafından 1992 yılında bu yardım çeşitli şartlara bağlandı. O tarihlerden günümüze kadar bu yardım çeşitli tiyatrolara dağıtılmaktadır. Dağıtılan bu yardımın miktarı, dağıtılan komisyondaki isimler; dağıtılan yardımın hangi koşullarda nasıl verildiği her zaman tartışma konusu olmuştur. Günümüzde halen yürürlükte olan bu uygulama 6 Temmuz 1982 gün ve 17746 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan 'Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname' nin 9. maddesi hükmüne göre hazırlanan ve yurdumuzda özel tiyatrolara yapılacak yardımların usul ve esaslarını kapsayan bir yönetmenlikle gerçekleştirilmektedir. Yönetmeliğin amacı: "Milli kültür ve çağdaş anlayışa uygun faaliyetleriyle kültür ve sanatımıza hizmette bulunan ve gelişmekte olan özel tiyatrolara yardım ederek tiyatro sanatının yaygınlaşp sevilmesini sağlamak, yerli oyun yazarlarını teşvik etmek; oynanan oyunların kalitesini yükseltmek ve bu yolla Türk Tiyatrosu'nun gelişmesini desteklemek". olarak belirtilmiştir. Yönetmelik yürürlüğe

4-Ahmet Levedoğlu, 'Siyasal Erk-Sanat İlişkisi Nerede Durmalı', Tiyatro Tiyatro, Ekim 2002, s.22

5-Atilla Sav, 'Ankara Sanat Tiyatrosu 1983-1993', Tiyatro Aylık Haber Tarama Dergisi, aralık 1993, sayı 32 Özel Eks.11

6-Metin And, 'Türk Tiyatrosu Tarihi Cep Üniversitesi', İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.135

7-Bkz. Çaruburçyan 75. yılında Türk Tiyatrosu, Metis Yay., İstanbul, 1999

girdiği 1982 yılından sonra günümüze kadar birçok hükümetin Kültür Bakanlığı döneminde çeşitli, küçük büyük, değişikliklere uğrayarak halen devam etmektedir.

Hazırlanan bu yasa ile devletin özel tiyatrolara yardım yaparak sıkı bir denetim getireceği düşüncesi yayılmıştır. Kültür ve sanat çevrelerinde tartışmalar başlatılmıştır. Dönemin önde gelen tiyatro adamlarından Atilla SAV, yasayı görmezden gelmenin doğru olamayacağını belirterek sözlerine şöyle devam eder.

*"... Aslında anayasamız halkın manevi kalkınmasına ve eğitimini de sağlama görevini devlete vermiştir. Önemli olan bu yardımın ve desteğin sınıridir, kapsamıdır. Eğer bu kapsam sınıra varacak bir denetleme olmayıp, doğrudan doğruya sanat özgürlüğünü ve sanat etkinliklerini özendirerek, destekleyecek nitelikte olursa böyle bir yasaya bütün sanatseverler alkış tutarlar."*⁸

Analıya uygun etkinlikleriyle kültür ve sanatımıza hizmette bulunan ve gelişmekte olan özel tiyatroların projelerine maddi destek vererek tiyatro sanatının yaygınlaşması ve sevilmesini sağlamak, yerli oyun yazarlarını teşvik etmek; oynanan oyunların kalitesini yükseltmek ve bu yolla da Türk Tiyatrosu'nun gelişmesini ve tanınmasını sağlamak amacıyla 1982 yılından itibaren özel tiyatrolarımızın projelerine bu devlet desteğini sağlıyor. Yönetmelik 11.08.2006 tarih ve 26256 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Özel Tiyatrolara Devlet Desteği Yönetmeliğinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik" hükümleri uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır.⁹ 15 Mart 2007 Perşembe günlü resmî gazete ilanında belirtildiği gibi Yeni düzenlemeler yapılarak Kültür Bakanlığı yardımı tekrar dağıtılmıştır. "Kültür ve Turizm Bakanlığınca Yerel Yönetimlerin, Demeklerin, Vakıfların ve Özel Tiyatroların Projelerine Yapılacak Yardımlara İlişkin Yönetmelik" hükümlerince 2007 yılında 2 milyon YTL yardım yapıldı. Ama bu yardımın dağıtılması yine sorun yaratmıştır. Komisyonunda bulunanların tiyatrolara arasında ayırım yaptığı, haksız dağılım olduğu, şartnameye uymayan topluluklara ücret ödendiği gibi rahatsızlıklar ortaya atılmıştır.

"Tiyatroda büyük tartışma

'Devlet yardımında haksızlıklar yapıldı'

İşıl Kasapoğlu, "Tiyatrolara yapılan devlet yardımının büyük kısmını, ödemeye karar veren komisyon paylaştı" dedi. Gülriş Sururi'den de iddia-ya destek geldi. Komisyon üyesi Ali Poyrazoğlu bu iddialara 'karşı atakla' yanıt verdi'"¹⁰

8-Cumhuriyet,9 Şubat 1982,s.1

9-Resmî Gazete Tarihi: 18.07.1995 Resmî Gazete Sayısı: 22347

10-www.milliyet.com.tr/2007/06/14/magazin/amag.html - 22k

11-Sevda Şener, 'Cumhuriyet' in 75. Yılında Türk Tiyatrosu'. İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.s.323

Özel Tiyatroların belli başlı sorunlarını değerlendirerek Kültür Bakanlığı desteğinin ne kadar faydalı olup ne kadar olamayacağına ulaşmaya çalışalım. İlk ve en önemli sorun olarak, salon sorunu dikkati çekmektedir. Ülkemizde faaliyet gösteren tiyatroların ödenekli, özel, üniversite, dernek, amatör tiyatrolar olsun fark etmeksizin oyunların sergileyebilecekleri yeterli donanımlı salonları bulunmamaktadır. Salonların rahat seyir yerlerinin olmayışı, üst donanım dediğimiz teknik yeterlikten uzak oluşu başlı başına sorunlardır.

Günümüz seyircisinin konu ya da temadan çok görüntüye ağırlık vermesi yenilikçi deneyim tiyatroların, görselliği bir dil olarak kullanmasını sağlayacak teknik donanımdan uzak sahneler sanatsal açıdan ağırlığı olan eserleri ortaya koymasına engel olmaktadır. Sahne-seyirciyle ilişkisinin yeni boyutlarını irdeleyecek, sahnelemede yeni deneyler yapacak doğru düzgün modern sahneler yoktur.

Özellikle özel tiyatrolar turne yaparak hayatlarnı kazandıklarından dolayı sahne seçme ya da beğenmeme gibi bir tercihe sahip değillerdir. Onlar buldukları en elverişsiz sahnelerde oyunlarını sahnelemek zorundadır. 21.Yüzyılda bilinmektedir ki tiyatro eserlerinin sergilenmesi için özel ışıklandırma, dekora kostüme, araç gerece gereksinim vardır. Bilinmektedir ki tiyatronun olmazsa olmaz iki unsuru seyirci ve oyuncudur. Ama günümüzde oyuncuya destek veren sahne üzerindeki konunu altını çizmek için teknolojik girişimden faydalanmak gerekir.

Diğer bir sorun olarak sponsor ya da mali destek sorunu olarak görmekteyiz.

*"Batıdan alma bir terimle sponsor adı verilen yardımcı kuruluşlar çeşitli sanat kuruluşlarında etkinlik gösteren kişilere, topluluklara, tiyatro ve müzik festivallerine destek olmaktadır."*¹¹

Bilinmektedir ki sponsorluk kavramı tüm dünyada sanatın her dalında işlerlik kazanmıştır. Özel sektör bu yardımı yaparken bir çıkar gözetmez. Gelişen tüketici toplumunda sponsorluk kavramı; kültürel yayılmaya ve kalkınmaya destek olmak amacıyla yapılır. Ülkemizde yapılan düzenlemeyle özel sektörün destek olduğu sanat ve sanatsal kurumlara yaptığı mali yardım kendilerine geri dönmektedir. Kurumlar yaptıkları yardımı devletin yaptığı düzenlemeyle vergilerinden düşürmektedirler. Burada görülmektedir ki sanata destek veren kurum ve kuruluşlar hiçbir şekilde zarar etmemektedirler.

Tiyatroya uygulanan baskılar ve yasaklar, tiyatronun başladığı tarihten itibaren günümüze kadar gelmektedir. Tiyatro izleyicisi ve alıcısı üzerinde en çok etki yapan sanat dalı olduğu gerçeği gözden kaçırılmamış, devletlerin kurulu düzenleri, yasaları, kararnameleleriyle tiyatro sanatı baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Ülkemizde Osmanlı Döneminden başlayarak günümüz Türkiye'sinde tiyatroya yasaklar ve engellemeler hala devam etmektedir. Abdülhamit'in tiyatroya getirdiği yasaklardan başlayın, Müslüman kadınların sahneye çıkarılmayılarından, Cumhuriyet Döneminde şehir tiyatrolarına getirilen yasaklar özel tiyatrolara getirilen kapatma cezaları, hatta daha da ileriye gidilerek bilinmeyen kişiler tarafından yakılan tiyatrolar (7 Şubat 1987'de Şan Sinemasının, Ferhan Şensoy'un Muzır Müzikal oyunu oynandıktan sonra yanması.) Ankara Sanat Tiyatrosunun Yasaklanması, Ekin Tiyatrosunun önüne engeller konulması halen devam etmektedir.

Ulu orta uygulanan baskılar tiyatronun topluma yapabileceği bu olumlu katkıyı köstekler. Sanatçının içinde sınırları belirsiz ve bilinçsiz bir otosansür alışkanlığına yol açar. Bu baskıları, yönetimi zoru başvurma alışkanlığının ve örtük sanat düşmanlığının göstergesi olarak da açıklayabiliriz. Ahmet Levendoğlu, "Tabuların Yıkılışı" başlıklı yazısında, son yirmi yıl içerisinde, tiyatro yapımlarına ambargo koyan kimi tabuların yıkıldığı, cinsel, dinsel, siyasal, kabuğu bir türlü kırılmayan, yerleşik ahlak değerleri konularındaki hoşgörüsüzlüğün bir ölçüde aşıldığını, fakat devlet ve güvenlik güçlerinin engellemelerinin 15-20 yıl öncesine aratmadığını, ayrıca tabulardan arınma sürecinin ödenekli-resmi tiyatrolarımızda daha ağır işlediğini belirtiyor.¹²

1960 yılında altın çağını yaşayan özel tiyatrolar çok zor şartlar altında gününüze kadar gelmeye çalışmışlardır. Birçoğunun salonları kapatılmış, iş hanlarına pasajlara dönüştürülmüştür.

"1960'lı yıllarda 11 ay çalışma olanağımız vardı. Sezon 8 ay kesintisiz sürerdi. Haftada 8-9 temsili oynardık. Şimdi ise 2-3 temsili başarı sayıyoruz. Bu dönem sezonumuz ise 8 ay yerine 5 aya düştü. Turne olanakları da yok artık. Anadolu'da ne yazık ki, turneler bitti. Meslektaşlarımızın bir takım düzensiz oyunları götürmesi bir takım sadece turne tiyatrosu yapmaları özel tiyatrolarda bir yıkıma sebep oldu. Anadolu'ya kötü oyunlar empoze edildiğinde elmalar ile armutları karıştırıyor artık organizatörler bile şaşırıyor. 3 kuruşa giden tiyatrolarla korkunç masraflarla götüreceğiniz oyunları götüren tiyatrolar bir noktada düşünülebilir mi?"

12-Bkz. Şener, age, s.320

13-Müjde Arlan, 'Silah Eşitsizliğimiz var', Özgür Politika, 5 Ağustos 2003, s.5

14-age, s.5

15-Türkiye Tiyatro Kurulayı, Kültür Bakanlığı Yay, Mersin, 1997, s.305

16-Genco Erkal, 'Siyasal Erk-Sanat İlişkisi Nerede Durmalı?', Tiyatro Tiyatro, Şubat 2003, s.27

*Bu nedenle bir çöküntü haline geldi."*¹³

Özel Tiyatroların masraflarının fazla olması ve bu masrafları gidermenin bir yolu olan bilet satışı ödenekli tiyatrolarla yarış edemeyecek kadar yüksek olması seyirci oranının düşmesine neden olmaktadır.

*"Devlet Tiyatrosu'nun olanaklarının eşitsizliği doğurduğunu vurgulayan Çaman, "Devlet Tiyatrosu'nun tüm masrafını devlet karşılıyor. Oraya gelen kelle sayısı onları ilgilendirmiyor. 1 milyona insanları dolduruyorlar. Biz ise 10 milyona satmak zorundayız biletleri. Aradaki uçurum bizi mahvediyor. Bu aradaki uçurumun düzelmesi lazım. Yani bir silah eşitsizliği var"*¹⁴

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı tarafından dağıtılan yardım hakkında hemen hemen her sene tartışma konuları açmış ve birçok sorunun cevaplandırılmasını istemiştir. Sorulan ve cevap istenen en önemli soru 'ödenğe başvurup, ödenek alamayan tiyatroların neleri eksikti acaba?'. Hangi tiyatrolara neden yardım yapıldığının açıklanmamasına anlam veremediklerini belirten tiyatrocular, yardım yapılmayan tiyatroların eksikliklerinin bildirilmesini ve yardım alan tiyatroların da neden yardım aldıklarının açıklanmasını isterler. Özellikle amatör tiyatro toplulukları ödenegi dağıtan komisyon içerisinde temsilcilerinin olmamasından yakınırılar

15-17 Kasım 1997 yılında Tobav tarafından düzenlenen tiyatro kurultayında özel tiyatrolar için şu çözüm önerisi Kurultay Kararına geçildi:

*'Özel Tiyatrolar, tiyatro eğitimi veren fakülte veya yüksek okulların tiyatro bölümleri ve amatör tiyatrolar proje bazında kamudan finans ve destek almalıdır. Bu desteğin toplamının artırılması ve mutlaka özerk bir komisyonca, siyasal değişikliklerden etkilenmeyecek bir işleyişle, sağlıklı kriterlerle dağıtılması gerçekleştirilmelidir.'*¹⁵

Anlaşılabileceği üzere özel tiyatrolara adına birçok çalışmalar ve düzenlemeler yapılmış ve yapılmaya devam edilmiştir. İlk zamanlarında tiyatroya destek olarak devam eden daha sonra yeni düzenlemelerle projeye destek olarak devam eden Kültür Bakanlığı yardımı özel tiyatroların her zaman başvuracakları bir kapı olmuştur. Genco Erkal'a yöneltilen bir soru üzerine Kültür Bakanlığı ve yardımı hakkında şunları söyler:

*'Bu her zaman söylenmiştir, Kültür Bakanlığının görevi yönlendirmek olmamalıdır, Kültür Bakanlığı üreticileri, yaratıcılara, yaranna ortamını biçimlendirmeden sağlayacak, destek verecek bir konumda olmalıdır.'*¹⁶

Ekonomik krizlerden çokça yara alan tiyatrolar 2001 yılında yaşanan krizden aşırı şekilde etkilenmiş ve iki tiyatro kapanmıştır. Bu krizin kendilerini etkilediklerini ve acil çözümler gerektiğini söylemişlerdir.

*"Türk Tiyatrosu yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. Perdelerini kapatmak istemeyen tiyatro sanatçıları ev ve arabaları satarak ayakta kalmaya çalışıyor. Özel tiyatrolar, son elli yılın en kötü günlerini yaşıyor. Oyuncularına aylardır maaş veremeyen, vergi ve SSK borçları altında ezilen özel tiyatrolar, şimdi de haciz pençesinde. 'Perde mutlaka açılmalı' diyen tiyatro sanatçıları, evlerini ve arabalarını satmaya başladı. Haldun Dormen 'imdat' çağrısı yapıyor. Müşfik Kenter ise 6 aydır maaş almadan sahneye çıktığını söylüyor."*¹⁷

Verilmeye başladığı ilk günlerden günümüze kadar tartışmalar yaratan bu konu ara sıra özünde kaçsa bile sıcaklığını her zaman koruyacaktır. Özel tiyatrolar desteği son zamanlarda pek tartışılmıyordu. çünkü bazı Kültür Bakanları zamanlarında hangi tiyatroya ne kadar para verildiği saklanmıştı. Hangi özel tiyatronun hangi kistaslardan ödenek aldığı bilinmemiştir. Onlar desteğin miktarı değil hangi koşul ve şartlarda verildiğini bilmek istemektedirler. Bütün bu çalışmamız sonunda özel tiyatroların devletten istediklerini sıralamamız gerekirse aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz

1-Özel tiyatrolara verilecek yardım için aranacak koşullar net olmalı ve her tiyatroya eşit şekilde uygulanmalıdır. Tiyatroların seyirci, salon, kadro, çalışma koşulları ve süresiyle ilintili olarak yapılan sıralama belirli periyotlarda kontrol edilmeli ve düzenlenmelidir. Destek alan özel tiyatrolar oluşturulacak sanat komisyonlarıyla kontrol edilmeli ve hatta destek alan oyunların ses ya da görüntü kayıtları **bir sonraki** yıl verilecek ödenek için yol gösterici olarak kullanılmalıdır.

2-Devlet tarafından alınan vergi oranı her yılın enflasyon oranıyla bağıntılı olarak düzenlenmeli ve **gerekirse mali** ekipler tarafından kontroller yapılmalıdır. Devlet tarafından salon sayısının artırılması gerekmektedir.

3-Bir özel tiyatrodaki kalitenin artması, profesyonel oyuncu, teknik kadro, yazar ve yöneticilere yapılacak eğitim yatırımları olacaktır.

4-Özel tiyatrolara yapılacak olan desteği dağıtmak için kurulan kurulun yani değerlendirme kurulunun içinde mutlaka tiyatro sahiplerinden

birinin olması gerekmektedir. Sanatçılığını ve sanat kişiliğini ispatlamış deneyimli sanat adamları mutlaka bu kurulun içinde bulunmalıdır. Devletin ettiği müsteşarlar, bakanlık temsilcileri ve Devlet Tiyatroları temsilcileri yanında yukarıda belirttiğimiz kişiler de olmalıdır. Bu kişiler sayesinde kurula karşı hem güven artacak hem de şeffaflık getirilecektir.

5-Genelde kuruldukları coğrafyaya hizmet eden ve onlara sanat götürülen özel tiyatrolar yerel yönetimlerce de desteklenmelidir. Özellikle bölgesel hareket eden yarı amatör-yarı profesyonel tiyatrolar, gençlik grupları, amatör tiyatrolara yerel yönetimlerce destek verilmelidir. Bölgesel tiyatrolar toplumu oluşturan bireyler arasında bilgi kültür ve yaşam ettiği akışkanlığı sağlar. Özellikle Devlet destekli tiyatrolar, kendilerine yakın il ve ilçelerdeki tiyatrolara yönetmen, eğitmen, teknik donanım ve teknik eğitim konusunda yardım etmelidirler. Çeşitli sanat toplulukları veya dernekler tarafından hazırlanan destek kursları yaygınlaştırılmalı ve devlet tarafından mali ve maddi yardım görmelidir.

6-Sponsorluk koşullarında düzenlemelere gidilmelidir. Mali destek veren kurum ve kuruluşların sayısının artması için devlet tarafından teşvik edici projeler hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Tüm dünyada artık sanatın vazgeçilmez unsurlarından olan sponsorluk çalışmaları ülkemizde cazip hale getirilmelidir.

Yukarıda sıraladığımız maddeler elbette kesin çözüm getirmeyecektir. Çünkü tiyatro gelişen ve değişen zaman içinde hemen yerini alan ve hemen ayak uyduran bir kurum olmuştur. Mutlaka gelişen teknolojik ilerlemeler, sanatsal akımlar, toplumsal hareketlenmeler tiyatroyu etkileyecektir. Kim bilir toplumumuzun ekonomik seviyesi artacak ve bunun paralelinde kültürel faaliyetlere ayrılan maddi harcama ve ayrılan zaman ortamı artacak ve özel tiyatrolar gördüğü ilgi sayesinde tercih edilen kurumlar olacak, devlet desteği istemeyecek duruma gelecektir.

17-Pelin Pervin, 'Özel Tiyatrolar',Sabah. 06.02.2001.s.4

KAYNAKÇA

-----; 'Cumhuriyin 75. yılında Türk Tiyatrosu',
Metis Yay, İstanbul,1999

-----; Türkiye Tiyatro Kurultayı, Kültür Bakanlığı
Yay, Mersin,1997

AND, Metin: 'Türk Tiyatrosu Tarihi Cep Üniversite-
si', İletişim Yayınları, İstanbul,1992

ARLAN, Müjde: 'Silah Eşitsizliğimiz var', Özgür
Politika, 5 Ağustos 2003
Cumhuriyet,9 Şubat 1982

ERKAL, Genco: "Siyasal Erk-Sanat İlişkisi Nerede
Durmali?", Tiyatro Tiyatro, Şubat 2003

KONUR,Tahsin: "Devlet-Tiyatro İlişkisinde Belli
Başlı Sistemler", Devlet Tiyatroları İç Eğitim
Dizisi., Cilt I, Ankara.,1984

LEVENDOĞLU, Ahmet: "Siyasal Erk- Sanat İlişk-
isi Nerede Durmalı', Tiyatro Tiyatro, Ekim 2002

MUMCU, Uğur: 'Dostların Gözünde 18 Yıl', AST
18. Yıl Broşürü, Ankara,1980

PELİN, Pervin, 'Özel Tiyatrolar',Sabah, 06.02.2001
Resmi Gazete Tarihi: 18.07.1995 Resmi Gazete
Sayısı: 22347

SAV, Atilla: 'Ankara Sanat Tiyatrosu 1983-1993',
Tiyatro Aylık Haber Tanıtım Dergisi, aralık 1993,
sayı.32 Özel Ek

ŞENER, Sevda: 'Cumhuriyet' in 75. Yılında Türk
Tiyatrosu'. İş Bankası Kültür Yayınları, 1998

<http://www.tiyatronline.com/yterimo.htm>

[http://www.milliyet.com.tr/2007/06/14/magazin/ama
g.html](http://www.milliyet.com.tr/2007/06/14/magazin/ama
g.html) - 22k